

Käräjäoikeuden menettely edunvalvojan määräämisessä

ASIAN VIREILLETULO

Tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan hovioikeuden on ilmoitettava valtioneuvoston oikeuskanslerille tietoonsa tulleista seikoista, jotka saattavat johtaa virkasyytteen nostamiseen hovioikeudessa. Turun hovioikeuden presidentti on 25.5.2022 mainitussa tarkoituksessa lähettänyt oikeuskanslerinvirastoon Turun hovioikeuden 28.1.2022 (S 21/1275) antaman päätöksen, joka on koskenut Pirkanmaan käräjäoikeuden 24.6.2021 (L 758/2021/1482) antamaa päätöstä edunvalvojan sijaisen määräämisessä.

Päätöksessään hovioikeus on selostanut käräjäoikeuden perustelleen edunvalvottavan kuulematta jättämistä sillä, että tämän kuuleminen on ollut ilmeisen tarpeetonta ottaen huomioon, että määräys on annettu samalle taholle (yleinen edunvalvonta) kuin varsinainen edunvalvojan määräys. Hovioikeus on todennut, että edunvalvottavan oikeudesta tulla kuulluksi ei voida poiketa käräjäoikeuden päätöksessään mainitsemalla perusteella ja oikeudenkäyntivirheen olevan niin olennainen, että päätös on kumottava ja asia palautettava käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Lisäksi hovioikeus on todennut, että päätöksestä tulee oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 10 §:n 2 momentin mukaisesti ilmetä lainkohdat, joihin se perustuu.

SELVITYS

Käräjäoikeuden puheenjohtajana toiminut Pirkanmaan käräjäoikeuden kärjätuomari A on antanut asiasta selvityksen. Pirkanmaan käräjäoikeuden laamanni on antanut lausuntonsa. Lisäksi käytössäni on ollut käräjäoikeudessa käytettävän AIPA-järjestelmän tiedot asian käsitteilyhistoriasta.

RATKAISU

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan tuomari käyttää tuomiovaltaa itsenäisesti ja tässä toiminnassaan häntä sitoo vain laki. Pykälän 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Pirkanmaan käräjäoikeus oli 11.11.2020 määrännyt hovioikeuden arvioitavana olevassa asiassa valittajana olleelle henkilölle yleisen edunvalvojan rajoittaen edunvalvottavan toimintakelpoisuutta muun ohella siten, että tämä saa laittaa vireille tuomioistuimissa siviili- ja rikosoikeudellisia kanteita ja hakemuksia sekä jatkaa niiden ajamista vain yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Edunvalvottava oli 31.5.2021 nostamassaan kanteessa vaatinut vahingonkorvauksia ensisijaisesti Suomen valtiolta ja toissijaisesti edunvalvojalta. Edunvalvottavalla ei ollut oikeutta kanteen nostamiseen ilman varsinaista edunvalvojaansa, joka kuitenkin oli asiassa esteellinen, koska vahingonkorvausvaatimus kohdistui myös häneen. Kerrotun vuoksi varsinainen edunvalvoja oli pyytänyt käräjäoikeutta määräämään asiaan edunvalvojan sijaisen.

Pirkanmaan käräjäoikeus oli 24.6.2021 määrännyt edunvalvojan sijaisen todeten päätöksessään, että edunvalvottavan kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta ottaen huomioon, että määräys on annettu samalle taholle (yleinen edunvalvoja) kuin varsinainenkin edunvalvojan määräys.

Kärjätuomari A on selvityksessään viitannut päätöksessään toteamaan siitä, että edunvalvottavan kuuleminen oli hänen näkemyksensä mukaan ilmeisen tarpeetonta, koska sijaiseksi mää-

rättiin saman oikeusapu- ja edunvalvontapiirin yleinen edunvalvoja toisesta edunvalvontatoimistosta. Käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut puheenjohtajan harkinneen, että edunvalvottavan kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta.

Holhoustoimesta annetun lain 73 §:n 2 momentin mukaan asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä täysi-ikäiselle, on sille, jonka etua on valvottava, sekä, jollei se olosuhteet huomioon ottaen ole ilmeisen tarpeetonta, hänen aviopuolisolleen varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Saman lain 11 §:n 2 momentin mukaan sijaiseen sovelletaan, mitä edunvalvojasta tässä laissa säädetään.

Kuulemistilaisuuden varaamisesta on säädetty kaksi poikkeusta. Ensiksikin holhoustoimilain 73 §:n 4 momentin mukaan tilaisuutta tulla kuulluksi ei tarvitse varata, jos sitä koskeva tiedoksianto olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitetulla tuomioistuimen kuulutuksella. Toiseksi kuulemistilaisuuden varaamisesta voidaan luopua holhoustoimilain 73 §:n 5 momentin mukaan, jos tiedoksiantoa ei ole saatu toimitettua edunvalvontaan esitetylle hänen tilansa vuoksi ja jos myöskään hänen oikeusturvansa kannalta ei ole tarpeen määrätä edunvalvontaan esitetylle prosessiedunvalvojaa, jolle tiedoksianto voitaisiin toimittaa ([KKO 2012:109](#), kohta 12).

Käräjäoikeuden menettely ei ole perustunut laissa säädettyihin poikkeuksiin. Turun hovioikeus on palauttaessaan asian Pirkanmaan käräjäoikeuteen todennut, että edunvalvottavan oikeudesta tulla kuulluksi ei voida poiketa käräjäoikeuden mainitsemaalla perusteella.

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaista tuomiovaltaa käyttävillä riippumattomilla tuomioistuimilla on ratkaisutoiminnassaan laaja harkintavalta, mutta myös tuomiovaltaa itsenäisesti käyttävää tuomaria sitoo toiminnassaan laki. Käräjätuomari A:n virheellinen menettely on ollut lähtökohtaisesti merkittävä ottaen huomioon, että oikeus tulla kuulluksi on yksi perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksistä. Asiassa menettelyvirhe on tullut korjatuksi hovioikeuden palautettua asian uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Sen lisäksi, että käräjäoikeuden menettely edunvalvottavan kuulemisessa on ollut virheellinen, on päätös ollut hovioikeuden toteamin tavoin puutteellinen, kun siinä ei ollut mainittu sovellettuja lainkohtia. Käräjätuomari A on todennut tältä osin kyse olevan hänen huolimattomuusvirheestään. Laamanni on todennut muistuttaneensa A:ta huolellisuudesta ratkaisutoiminnassa.

Hakemusasioiden käsittelystä säädetään oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa, jonka 10 §:n 2 momentin mukaan päätöksessä tulee olla tuomioistuimen nimi, päätöksen antamispäivä ja -paikka, asiaan osallisten nimet sekä lyhyt selostus asiasta, perustelut, sovelletut lainkohdat ja lopputu-

los. Jos hakemus hyväksytään eikä asia ole ollut riitainen eikä täydellisen päätöksen laatimiseen ole muuta erityistä syytä, päätökseen ei tarvitse sisältyä selostusta asiasta eikä perusteluja.

Sovellettavilla säännöksillä on kiinteä yhteys tuomioistuimen päätöksen perusteluihin ja lopputulokseen, sillä sovellettujen säännösten kirjaaminen antaa asianosaisille ja ulkopuolisille mahdollisuuden varmistua tuomioistuimen tekemän oikeudellisen ratkaisun perustumisesta lakiin. Sovellettavien lainkohtien merkitsemisellä päätökseen on merkitystä myös tuomarin oman itsekontrollin kannalta, sillä hän tulee lähtökohtaisesti samalla arvioineeksi, vastaako hänen ajattelemansa ratkaisu sen perusteeksi ilmoittamaansa säännöstä.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Pirkanmaan kärjäoikeuden kärjätuomari A on menetellyt asiassa lainvastaisesti määrätessä edunvalvojan sijaisen varaamatta sille, jonka etua on valvottava, tilaisuutta tulla kuulluksi. Lisäksi A:n asiassa antama päätös on ollut puutteellinen, kun siinä ei ole mainittu sovellettuja lainkohtia.

Asiassa on ollut kyse edunvalvojan sijaisen määräämisestä yksittäisessä vahingonkorvausasiassa asian kantajalle. Kärjäoikeuden kuulemisvirhe on korjaantunut hovioikeuden palautettua asian kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Pidän kerrottuun nähden riittävänä seuraamuksena kiinnittää kärjätuomari A:n huomiota asianosaisen kuulemista koskevan sääntelyn noudattamiseen.

Kiinnitän lisäksi A:n huomiota velvollisuuteen ilmoittaa hakemusasiassa annettavassa päätöksessä asiaa ratkaistaessa sovelletut lainkohdat.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Lähetän päätökseni tiedoksi asiasta ilmoittaneen Turun hovioikeuden presidentille ja lausuntonsa siitä antaneelle Pirkanmaan kärjäoikeuden laamannille.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki